

באיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענייני דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטינמן זצוקללה"ה

בס"ד | גליון 238 | שנה ה' | פרשת שמות | שנת תשע"ח

שיחה לפרשת השבוע

זוכים יותר לכל העניינים שקשורים לתורה ורוחניות, וצריך להתחזק בזה מאד, כי ענין זה הוא מהעיקרים.

טנא מלא ברכה

לידידנו הדגול חו"ב
איש האשכולות

הרה"ג רבי
ישראל אשר שטינמן
שליט"א ומשפ'

נכדו חביבו של מרן רבנו זיע"א
אשר היה לנו לעזרה ולסיוע בכל
עניני הוצאת הגליון כאיל תערוג
וכן בכל העניינים.

וזכינו הרבה דברים לברר אצל מרן
רבנו זיע"א על ידו ובזכותו,
ופתח בפנינו אוצרותיו הגדולים
המלאים מתורת מרן זיע"א.

וכן בכל עצה ותושיה עמד לימננו
בכל זמן ובכל עת בסבר פנים יפות
ובמדות נאצלות ומיוחדות

לרגל שמחת נשואי בתו
הכלה תחי' עב"ג נ"י

יזכו לראות מהם רוב נחת וייקמו
ביתם על אדני התורה והיראה
וישכון באוהליהם אהבה ואחוה
שלום ורעות ויראו דורות ישרים
מבורכים בבנין עדי עד

בברכה מעומקא דליבא
מערכת כאיל תערוג

נ"ב. לרגל השמחה יצא לאור בס"ד
קונטרס כאיל תערוג עניני שיזוכין
ונשואין. וניתן לרכשו בבני ברק
בחנות גלפז רח' רבי עקיבא.

הגאולה, התורה לא קוראת להם בשם הרגיל שנקראו בלידתם, אלא משום שבמדרגתם כעת הם במצב הראוי לכל עניני הגאולה והמסתעף מזה, כגון אכילת המן מתן תורה ובנין המשכן.

כי בגאולת מצרים לא ה' המכוון רק גאולת השיעבוד הגופני, אלא כל הענין שבגאולה ה' לעשות מהפכה בכל מהלך העולם, שהרי לאחר הגאולה ומתן תורה נה' עולם חדש, וזה בא רק כיון שהיו ראויים לזה.

ואם כי חטאו והיו שקועין במ"ט שערי טומאה, ונתן להם ב' מצוות להתעסק בהם דם פסח ודם מילה (כמש"כ רש"י ב' בא י"ב ו'), אעפ"כ ה' גרעין שיהיו שייכים לגאולה לפי מצבם, וע"ש זה קראה התורה כאן את שמות השבטים.

ואע"פ שלכל שבט ה' איזה חלק מיוחד, ואיך אפשר לומר שכולם שייכים לכל הדברים? צ"ל שזה נחשב שה' לכולם, משום דכשיש אחדות כל מה שיש לאחד זה משלים גם לשני (וכענין שאמרו דא"א שכל א' יקים את כל התרי"ג מצוות, אבל מ"מ כלל ישראל ביחד מקיימים את כולם) וע"י שיש אחדות כל מעשה ומדה שיש לאחד נחשב לכולם.

והנה בפ' שמות (ב' י"ג) כשמשנה ראה שני אנשים עברים נצים וגו', ואמר לו להרגיני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, כתוב וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר, ופרש"י ומדרשו דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין, אמר מעתה שמא אינם ראויים להיגאל.

הרי אע"פ שראה רק אחד שיש בו מדה רעה זו, הוא פחד שמא אינם ראויים להגאל, כי הגאולה תלוי בזכויות של כל כלל ישראל, ואם אין אחדות הזכויות לא נחשבים לכלל כולו, ובאמת איתא ביומא (ט' ב') שביהמ"ק השני נחרב בעון שנאת חנם, וכל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו.

עכ"פ אנו לומדים שכדי לזכות לגאולה צריכים להיות ראויים, וחז"ל ביארו שע"ש גאולתם נקראו השבטים כאן, דדרגתם היתה דרגת גאולה שזה שמותם, כי עיקר השם שהתורה קוראת לאדם הוא דרגתו, ודרגתם היתה שייכת לגאולה ולאכילת המן ומתן תורה ובנין המשכן, כי הם היו שייכים לכל זה.

והנה באבות (פ"ו מ"ה) תנן דאחד ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם הוא להיות נושא בעול עם חבירו, והצורך לקנין זה אינו רק כדי לזכות לגדול בתורה, אלא לכל העניינים של תורה נצרכים לזה, ומה שיותר שייכים לזה

שמות השבטים נזכרו ע"ש גאולת ישראל

הנה בחומש שמות כתוב מעניני שיעבוד מצרים, ואח"כ מהגאולה ומתן תורה ובניית המשכן, ובתחילת החומש התורה תוזרת ומזכירה את שמות השבטים ראובן שמעון וכו'.

ובמד"ר (שמות א' ה') איתא ע"ש גאולת ישראל נזכרו כאן, ראובן שנא' ראיתי את עני עמי, שמעון ע"ש וישמע א' את נאקתם, לוי ע"ש שנתחבר הקב"ה לצרתם מתוך הסנה וכו', יהודה ע"ש שהודו להקב"ה, יששכר שנתן להם הקב"ה שכר שעבודם ביזת מצרים וביזת הים וכו', זבולן ע"ש שהשכין הקב"ה שכניתו בקרבם וכו' ואין זבולן אלא ביהמ"ק וכו', בנימין ע"ש ימינך ה' נאדרי בכה, דן ע"ש וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי וכו', נפתלי ע"ש תורה ומצוות שנתן להם הקב"ה וכו', גד ע"ש המן שהאכילם הקב"ה שהוא כזרע גד, אשר ע"ש שהיו מאשרין אותם וכו', יוסף ע"ש שעתידי הקב"ה להוסיף ולגאול את ישראל וכו' (ובתנחומא אות ג' איתא כעין זה בשינוי קצת).

והנה כשכתוב בפסוקים בפרשת ויצא שהשבטים נולדו, מפורש טעמים אחרים על שמותיהם, דלאה קראה ראובן ע"ש כי ראה ה' בעיני, וכן בשאר השבטים ולא כתוב טעמים אלו הנזכרים במדרש.

ואפי' אם נאמר דמשמים ה' הכונה בשמותיהם לטעם שכתוב במדרש, אלא שהקב"ה נתן בפי האמהות סיבות אחרות לקרוא את בניהם בשמות אלו, עדיין צ"ב למה המדרש מפרש את טעם שמותיהם כאן, ולא בפרשת ויצא שכתוב את לידתם וקריאת שמותיהם?

ועוד צ"ב מאי נ"מ במה שאפשר להבין כך בשמותיהם, הרי אפשר גם לפרשם באופנים אחרים, ועוד צ"ב מה הלימוד והענין במה שכל זה נרמז בשמותיהם מאחר שכל העניינים האלו כתובים מפורש בפסוקים?

והנה מצינו שכתוב בפסוקים שמות אנשים לא כשמות שנקראו, כגון מה שיוכבד ומרים נקראים בשם שפרה ופועה (עני' רש"י ב' שמות א' ט"ו), וכן ליתרו היו ז' שמות (כמש"כ רש"י ב' יתרו י"ח א'), אע"פ שמסתמא בני אדם לא קראו לו בכולם, אלא שכל השמות הם ע"ש מעשיו ומדרגתו.

ולפי"ז כשהתורה מתחילה לדבר מהשתלשלות

עוד על פטירת הרבנית
מרשימות הרה"ג רבי יצחק לוינשטיין זל"ה

[יום שישי י"ג סיון] ההסכם

ביום שישי שבוע וחצי קודם הפטירה, הרבנית עוברת טיפול באיכילוב, וכאשר היא גומרת את הטיפול היא בהכרה חלקית. הייתה שאלה להיכן להביאה ובסוף הוחלט על 'מעייני הישועה'.

רבינו מתעניין כל הזמן אם היא חוזרת להכרה.

ביום ראשון ר' שרגא ברלין מתקשר ומודיע שעכשיו העבירו אותה למרפסת של מעייני הישועה, והיא מתקשרת עם הסובבים. ר' שעה אחי נמצא בבית מרן לפני השיעור, אני מעדכן אותו שהרבנית בהכרה. מרן מורה לו מיד שהוא רוצה לנסוע אליה. ר' שעה אומר לו: אני יקרא לר' יצחק רוזנגרטן, אבל מרן אומר לו: תביא מונית וניסע מיד.

כעבור זמן לא רב מרן חזר הביתה עם קורת רוח. לשאלתי מה הביאור לקורת רוח זו סיפר לי מרן שהיה לו 'הסכם' עם הרבנית שמי שיהיה ח"ו ש"מ ראשון, השני יבוא אליו ויאמר איתו וידוי, ועכשיו שהרבנית הייתה בלי הכרה היה מאוד לחוץ שמא לא יקיים את הסיכום ביניהם, ולכן תיכף ששמע שהיא בהכרה נסע אליה ואמר איתה ו'ידוי' וחזר לביתו. נורא נוראות.

[יום ראשון כ"ב סיון] נתינת צדקה בעודה בחיים

מרן יושב בחדרו, וד"ר רוטשילד מודיע מידי פעם שמרן יבוא, ובינתיים חוזרים הביתה ומרן חוזר לשיעוריו כמידי יום ביומו. מרן בחדרו מבקש לשאול את ד"ר רוטשילד אם יוכל לומר עוד שיעור אחת, ד"ר רוטשילד אומר שאפשר. [זה מה שמעניין את רבינו כשאשתו על ערש דווי].

ואז מרן מתנדנד מתוך עמל המחשבה בכסאו ופונה אלי ושואלני: מה יותר טוב לנשמה - מה שעושים בחיים, או מה שעושים לאחר מיתה? ואומר תיכף: מה שעושים בחיים.

וממשיך מרן: יש לי הסכם עם הרבנית שכל ראש חודש אני ייתן בשבילה צדקה [כידוע מרן חושש בנתינת צדקה של נשים, שמא זה של בעליהם] ללב לאחים ולרבנית אומי יודע אם הרבנית תזכה להגיע לראש חודש. אז קח עכשיו את הכסף של הצדקה הלזו ותיתן בשבילה. ונתן לי סכום כסף ומיד זכתה לעשות עוד צדקה בחייה.

שנה של יסורים

רבינו הקדוש אמר לפני שלש שנים להרב ז, א, בהאי לישראל: יש צדיקים שמקבלים יסורים י"ב חודש לפני שהולכים מן העולם, וזה מכפר להם במקום הגיהנום.

וכידוע שרבינו נפל למשכב בכ"ה כסליו נר א' דחנוכה תשע"ז, ומאז סבל יסורים נוראים, ונפטר מן העולם בכ"ד כסליו תשע"ח, כך שעברו עליו בדיוק י"ב חודש של יסורים, כדי להגיע זך ונקי לחיי עולם הבא.

וידוי

כותב הרה"ג ר' גדליה הוינסברג שליט"א שמעתי פעם מרבינו שבזמנים קודמים אדם שהיה הולך למות התברא קדישא היו נכנסים אליו ואומרים איתו וידוי וכמ"ש בשו"ע, אמנם כהיום אין עושים כמעט כן כיון דבזה מסכן החולה והפחד יכול לקרב מיתתו, ולכן לצערנו הרבה מתים ללא וידוי [בפרט שה' ירחם יש מיתות פתאומיות, של"ע אדם מקבל התקף לב ולאחר זמן קצר כבר אינו כאן] ומהאי טעמא באמת יש מעלה לאלו האומרים וידוי כל יום ב' וה', אלא שצריכים לאומרו ביישוב הדעת ולא במרוצה.

ומזה הטעם התפעל מאד רבינו כששמע בניחום אבליים של בני הר"ר ישראל זלושינסקי ז"ל שמנהגו היה לומר כל לילה לפני השינה וידוי, (היה לו פנקס יומי של חשבון הנפש) ולבסוף אופן פטירתו היתה בפתאומיות ובמהירות. ורבינו נהג לומר כל לילה לפני השינה וידוי, וכשהיה בבית חולים היה אומר וידוי כמה פעמים ביום.

ופ"א בליל שבת הי טרוד ונסער בשאלה איך יתכן שאסור להתודות בשבת הרי זה ממש פיקוח נפש להישאר עם העבירות.

הסעיף שנמחק מהצוואה

סיפר הרה"ג ר' יעקב אריאל שליט"א בהספד בשכונת נאות יוסף: היה בירושלים יהודי בשם רבי שמעון ז.ו. הוא כתב צוואה כל מיני דברים ובתוך הדברים כתב שיעשו לו ארבע מיתות בית דין לפני הקבורה, ובחיינו כבר דנו אם לקיים את זה או לא, והלכו הגר"ש שעיין בצוואה ואמר כי מצוה לקיים

את דבריו אבל מה שכתב לנהוג בו הרבה מיתות בית דין יש לכאורה דיוק בגמ' סנהדרין מ"ז שזה רק דיעבד, כי שם מובא כל עניני הנפטר ושם כתוב הלשון 'חיה גורתו' וממש רק דיעבד שגררה אותו אז זה כפרה, אבל לא אחר הפטירה. וסיפרו את זה לרבינו זצוק"ל.

ולפי החשבון נראה שאז מחק מרן את הסעיף של לקיים בו ארבה מיתות בית דין, כי לפני זה כן כתב את זה וכמו שכתב היסוד ושורש בצוואתו...

על הצוואה

הגר"י רוזן בימי השבעה אמר שהנה בשנת תשי"ד מרן ביקש לכתוב צוואה וביאר: כי הוא אחז שגדולי הדור מגינים כפשוטו על הכלל ואחריהם סר צילם ופיחד על עצמו ממש.

ושמענו מג"א שליט"א שאמר בדרך הרגש שרבינו לא אוסר לקרוא על שמו אלא מייעץ. כי תמיד ששאלו אותו לאסור דברים וכדומה אמר אני יכול לאסור?

אינו ניזוק כל היום

הגר"י פישר זצ"ל היה אומר שמי שמקפיד להתפלל כותיקין נאמר עליו שלא ניזוק כל היום ובדרך כלל ראה שאנשים אלו נפטרו מאחרי עלות השחר ועד הנ"ץ שעדיין לא התפללו באותו יום. וגם רבנו שהקפיד בעשרות שנותיו האחרונות על תפילה כותיקין ואף כשזה עלה לו במאמץ רב, התחילה פטירתו בשעה 6 לפני שהתפלל תפילת שחרית כותיקין.

צוואת הרעק"א

ארע פעם שרבינו דיבר בהתרגשות אודות צוואת רעק"א והזכיר מה שביקש מבניו בצוואתו 'שביום השנה [-יאריציט] יעשו משמרות וילמדו כל המעת לעת'. אחד העומדים בחדר של רבינו שאל מדוע לא ביקש מהם שיבואו ויעלו על קברו. ורבינו התרעם עליו ואמר: מה יש להם לעשות שם?

וזה לשון הגרעק"א: בני ובנותי לא יתענו ביום היאריציט, אבל ילמדו כל הלילה וכל היום ההוא בלי הפסק, ואין הצורך שהם בעצמם ילמדו, אלא יכולים להעמיד אחרים תחתיהם שילמדו [-היינו הוראה גם לבנותי שאינן יכולות ללמוד] ולתת להם שכרם, רק שיהיה בענין שלא יהא הפסק מתחילת הלילה עם התחלת היאריציט עד תחילת הלילה סוף היאריציט.

וז"ל רבינו בצוואתו או' ז' - בימים שהמנהג ללכת אל הקבר, מכל מקום לא יבזבזו יותר מדי זמן בעבור זה, ויותר כדאי להתחזק ללמוד בסדר ומלדבר על דברים בטלים.

לא אכפת לו אם יהיה מנין בלוייה

וז"ל רבינו בצוואתו הקדושה: אות ג' - לא להדפיס מודעות על הלוויה, לא להודיע ברמקול או ברדיו, מספיק שיהיו רק עשרה אנשים בהלוויה. כשנפטר מרן הגראמ"מ שך זצ"ל אמר רבינו זצ"ל הייתה לו הלוויה של מאות אלפי בני אדם, אבל שמעתי שהוא התבטא שלא איכפת לו אם בהלוויה יהיו רק מנין אנשים. ואם אף זה לא יהיה, גם תהיה חלות קבורה. כולם מתפעלים מכך, אבל האמת שכשמדובר באדם כה גדול כמו הראש ישיבה זצ"ל, איך בזה חידוש, אדם שלא מורגל בכך, בשבילו אלו חדשות.

בגמ' בפסחים (ג, ב) כתוב בעושים שלא לשמה, זה 'עד שמים'. אך בעושים לשמה, זה מעל שמים. וכי כשמדובר באדם כה גדול כמו הגרא"מ שך, האם אכפת לו כמה אנשים יהיו בהלוויה שלו? יעקב אבינו קבר את רחל לבד, האם רחל נחסרה משהו מכך? אמנם הציבור בהמוניו הוא שרצה לכבד את גדול הדור, אבל הגרא"מ שך לכשעצמו בודאי לא אכפת לו. בזה אין חידוש, המיוחד הוא מה שיש הגרא"מ שך שכל חייו עסק בתורה לשמה והיו בעושים לשמה, מעל שמים...

הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום

העיר ח"א שליט"א הנה רבינו הקדוש והטהור זצ"ל נולד ב"ד חשון תרע"ה ונפטר בכ"ד כסלו. וכתב האור החיים בפר' וילך (לא, א) כתב והודיע הכתוב במה שאמר וידבר את וגומר שהרגיש בהליכתה והכיר שהגיע קצו ביום ההוא כאומרו בן מאה וגו' אנכי היום ואמרו ז"ל (ר"ה י"א) היום מלאו ימי ושנותי, ואם תאמר מנין ידע משה בדיוק יום המיתה, הלא אמרו ז"ל כי מיום שינוסו הצללים עד יום המיתה הם ארבעים יום, ומי יודע הדברים יותר ממשה והשכיל ידע יום קצו, והכרה כזו מושגת היא לגדולי עולם, ועיין מה שפירשתי בפסוק (בראשית מ"ז כ"ט) ויקרבו ימי ישראל נמצא א"כ שביים לידתו של רבינו עבר נסתלק הצלם ונתמלאו ימיו. [א"ה וכידוע מה שסיפר החזו"א נפטר ארבע ימים לאחר יום הולדתו, והגר"ז [בעת שבא לנחם] אמר שבאמת היה זמנו להסתלק מן העולם ביום הולדתו, כמו שאחז"ל הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, רק עשה הקב"ה טובה לכלל ישראל, ונתן מתנה את החזו"א לעוד ארבעה ימים...]

בשבת קודש חל יום היארצייט של מרן רבי משה סוקולובסקי זצ"ל האמרי משה

באותו זמן התפתח ויכוח מעניין בין אחד מבני המשפחה לבין ראש הישיבה האמרי משה, אחרי שרבנו קרא את הפרשה בבר מצוה, שאחד מבני המשפחה אמר שמכיון שרובנו יש חוש לקרוא בתורה, וקורא יפה ומדוקדק, ולכן כדאי שיהיה בעל קורא, וכך במשך הזמן ידע היטב את החמשה חומשי תורה, וכן כחמישים ההפטרות של ימות השנה, אך האמרי משה טען שחבל על הזמן של רבנו שיצטרך להשקיע כדי להכין את הקריאה, ויחסר לו בלימוד גמ' רש"י ותוס' והוא צריך להשקיע בתורה כדי שיוכל להיות גאון הדור ולא רק להיות בעל קורא. [ושאלו גם את הגרי"ז מה לעשות, ורבנו לא זוכר מה ענה]. ואמר רבנו בענותנותו שלמעשה גאון הדור לא נהיית, ואם הייתי חוזר על קריאת התורה, הייתי לפחות נעשה בעל קורא מעולה.

לאור הנרות

בעת שלמדתי בתורת חסד לא הייתה עדיין תאורת חשמל, והיו לומדים לאור הנרות, וכל בחור היה מחזיק אצלו נר ולומד לאורו, והיה בחור מבוגר בשם יצחק בלושטיין שהיה מונח לפניו בתוך הסטנדר ארגז עם נרות, וכל פעם כשהיה נגמר הנר, היינו פונים אליו לבקש נר חדש. ויצחק הנ"ל היה קורא גמ' רש"י תוס' ולא היה מפקיץ באמצע ענין, ופעם אחת כשבאתי לבקש ממנו נר, היה באמצע לקרוא תוס' ארוך מאד ביבמות (י, א) והייתי צריך להמתין עד שיסיים את התוס' - כך היה הלימוד אז.

כמו כן, בליל ט"ו באב היו מוסיפים בסדר הישיבה עוד רבע שעה ללימוד, לקיים מה שאחז"ל (תענית לא, א) להוסיף בלימוד. (פרי חיים גליון 87) [ולא הייתה נהוגה בישיבה חופשת בין הזמנים, אלא במשך חדשי הקיץ החמים, אז היו יוצאים מפעם לפעם בחורים בודדים שהיו צריכים מנוחה, למקומות קיט להינפש, ומדגיש רבנו 'שהישיבה תמיד המשיכה' ולא בטל בית המדרש אפילו יום אחד].

פטירת האמרי משה

כשנפטר האמרי משה מאירוע מוחי רח"ל, בתקופה ההיא כבר למד רבנו בקוברין, והיו שם עשרה בחורים מבריסק [רבנו היה הצעיר שביניהם] ונסעו כולם ללוויה, והיה שלג גדול והיו צריכים ליסוע עם 'שְׁלִיט'ן' - מגלשת שלג, ויצאו מקוברין בשעה תשע בבוקר והגיעו ללוויה בשעה שבע בערב, וכבר היה אחרי הקבורה, והגיעו באמצע הספד של הגי"ר אברהם יצחק גרשונביץ 'הז'אבינקר רב'. ואח"כ הספידו עוד שני רבנים מהאיזור ואחד מהם היה רב העיירה צרנפיץ.

קריאת שם בנו על שמו

רבנו קרא לבנו הגדול 'משה' על שם רבו האמרי משה, ואמר שמכיון שנפטר בלי זש"ק, ואין מי שיקרא על שמו, לכן קורא על שמו, עוד לפני שקרא על שם הוריו הי"ד. כיון שעוד לא היה ברור בודאות שאינם חיים, כי אין עדים שראו שנהרגו ורק ידוע שכל תושבי בריסק נהרגו. ורגיל היה רבנו לתת למתנות בר מצוה את ספרו של רבו 'מלאכת יו"ט' על מסכת ביצה [וסיפר רבנו שבזמנו אחרי פטירת האמרי משה היו שסברו שלא כדאי להוציא את ספרו 'מלאכת יו"ט', כיון שזה נכתב קודם שקיבל תורת הגרי"ח מבריסק, אמנם אשתו האלמנה הפצירה להוציא את זה מפני שלא הניח זש"ק, והוציאו את זה, והיה לתועלת גדולה].

ישיבה על קברו

רבנו זכה להקים ב' ישיבות קטנות על שמו, ישיבת תורת חסד באלעד, וישיבת אמרי משה בירושלים. וזה אשר כתב רבנו לרגל יום היארצייט: לבני ישיבתנו הק' 'אמרי משה' שנוסדה ע"ש ולזכרו של מו"ר הגי"ר משה סוקולובסקי זצ"ל ראש הישיבה בבריסק שהי' עמל ויגע בתורה ביותר. ד' עליהם יחי'

הגמ' בב"ק (טו, ב) אומרת על הפסוק שכתוב אצל חזקי, וכבוד עשו לו במוותו, מלמד שהושיבו ישיבה על קברו, והיינו שבזכות שהרבה תורה בישראל צריך שגם במוותו ירבה תורה בישראל, ומה שהתלמידים יותר יתחזקו בלימוד התורה יגדלו להיות ת"ח גדולים וע"י זה יתרבה תורה בישראל. ונקוה שבאמת יצאו ממקום תורה זה ת"ח ויר"ש אשר ע"י יתרבה תורה בישראל ונזכה בקרוב לגאולת עולמים בבא"ס. י"ח טבת תשע"ז לפ"ק. בני ברק יצ"ו.

ובכנס היסוד לישיבה שהתקיים בבית רבנו, אמר רבנו שעיקר הענין בשם הישיבה אמרי משה הוא לגודל יגיעתו בתורה וגודל שקיעותו של האמרי משה. ואת זה היה ראוי להחזיר לתלמידים שהם מתכוננים להמשיך את שלשלת הזהב של היגיעה העצומה בתורה. והוסיף ואמר: ראשי ישיבות היו הרבה, ואולי אפילו גדולים יותר, אך מעלתו המיוחדת ביגיעת התורה, בזה אין דומה לו בין שאר מרביצי התורה בדורו. (מפי בן רבנו הגרי"מ)

רבנו זצוק"ל למד בישיבתו תורת חסד שבבריסק וכל השנים היה שומר את היארצייט והיה מתפלל ואומר קדיש לזכרו שלא השאיר זש"ק והרבה תועלת רוחנית קביל מרבו זה. ונביא כאן חלק מהפרק אודותיו מתוך הספר 'כאיל תערוג גדולי הדורות' שעתידי לראות אור בס"ד במהלך השבוע הקרוב.

רבי משה סוקולובסקי נולד לאביו רבי שמואל בשנת תרכ"ח בעיר ראזינו. והיה מפורסם כעילוי מראזינו. התחתן עם משפחת חארי בבריסק ועבר לגור שם, וכשהגרי"ח הגיע לבריסק התקרב אליו.

בבריסק הייתה ישיבת תורת חסד שנוסדה ע"י הבית הלוי. הגי"ר שמחה זליג ריגר היה מוסר שם שיעורים, ואחרי זמן מה, בערך בשנת תר"ס, שהגי"ר שמחה זליג היה טרוד בעניני ההוראה של העיר, מינו את הגי"ר משה סוקולובסקי לכהן כראש הישיבה, וכך כיהן בישיבה עד יום פטירתו ב"ט טבת תרצ"א. חיבר את הספרים: 'אמרי משה' ו'מלאכת יו"ט' עמ"ס ביצה.

רבנו למד אצל האמרי משה בישיבת תורת חסד. ונביא כאן אודות האמרי משה ואודות הישיבה.

מעייין גדול

האמרי משה היה יגע בתורה באופן מיוחד, והיה מעייין גדול מאוד. [א"ה, וראה את המסופר עליו בהקדמה לספר ברכת הארץ].

הכניסה לישיבה

כשרבנו היה בן י"ב שנים יצא לו שם של עילוי בעיר מגוריו בריסק, ונכנס לישיבת 'תורת חסד' שבעיר (עדות הגי"ר זאב אידלמן בספר רבי ועלוול עמ' 164). וסיפר הגי"ר יצחק ניימן מעיר בריסק ואח"כ רב בשכונה בחיפה, שכשהיה רבנו בגיל 13-14 בבריסק, אמרו עליו ס'וואקסט אחפץ חיים [גודל וצומח חפץ חיים לדור].

רבנו סיפר שבבריסק בכיתות הגבוהות בת"ת היה כמו ישיבה קטנה, והיה שם מלמד בחיידר בשם רבי יעקב [-קרינסקי] שהיה כמעט עוור והיה ת"ח גדול מאוד, ולימד אותנו מסכת קידושין עד דף נ'.

ופעם הגיע האמרי משה לבחון אותנו בחיידר, ושאל כמה שאלות ועניתי לו, ואח"כ כשהייתי צריך להיבחן לפני כניסתי לישיבה, אמר לי שכבר אינו צריך לבחון אותי מאחר שכבר בחן אותי בחיידר. (צדיק כתמר יפרח עמ' תצג)

בישיבת תורת חסד

לפני מספר שנים נכנס לבית רבנו ישיש אחד, וסיפר שכאשר נכנס רבנו בכזה גיל צעיר לישיבה, והיה גם נמוך קומה, היה כעס בין הבחורים שמכניסים ילדים לישיבה, והוחלט להחרימו ולא לדבר עמו ולא לקבוע עמו חברותא במשך תקופה, אולם רבנו לא נרתע ועסק בתורה בלי הפסק, אף ללא חברותא. כשראו שזה לא הועיל, החליטו הבחורים לעשות מעשה קונדס, והניחו בובה על מיטתו של רבנו, ובכך לפגוע בו על שהוא צעיר מידי בשביל הישיבה.

אולם במשך תקופה ארוכה נשארה הבובה על המיטה ללא שינוי, ואז הבינו שרבנו כבר בכזה גיל אינו הולך לישון על מיטתו אלא יגע בתורה יומם ולילה, וכשראו כך מיד קבעו עמו טובי הבחורים חברותא. ואז פנה הישיש הנ"ל לרבנו וביקש מחילה שהוא זה שהניח את הבובה על מיטתו. וענה לו רבנו שאינו זוכר דבר כזה, ואמר אולם ודאי שישנתי בישיבה כי הבטחתי להורי שאישן כל לילה לכה"פ שלש שעות ומחצה. [וכפי הנראה רבנו לא ישן במיטתו רק הניח ראשו על הסטנדר לכמה שעות, כפי שנהג בהמשך חייו, בישיבת מונטריי, וכפי שהעיד לנו עד ראייה].

וכשהזכירו לאחר שנים לפני רבנו את אשר סיפר אותו הישיש, אמר רבנו שאינו זוכר דבר זה, רק זוכר שכשהתחיל את הישיבה קטנה למד בהתמדה גדולה מסכת יבמות, ומהזמן ההוא זוכר את המסכת.

וציין עוד שבתחילה היה קשה לו, שבת"ת היו בני גילו, וכשנכנס לישיבה שם היו גדולים ממנו בכמה שנים [רובם היו בני 14-16] והאמרי משה עודד אותו לא להתייחס לזה וללמוד בהתמדה גדולה. וע"כ את עיקר עלייתו הרוחנית הוא חייב לאמרי משה.

בר מצוה בבית האמרי משה

בעת שלמד רבנו אצל האמרי משה נעשה בר מצוה, ולא עשו מסיבה לכבוד הבר מצוה, רק שבאותם ימים נפטרה חמותו של האמרי משה, לכן עשה מנין בשבת בביתו, וקרא שם בתורה וקיבל רבנו עליה. והאמרי משה אמר לו להסתכל באיזה ספר ולהכין דבר תורה על יבמות שלמדו באותה שעה בישיבה, ולכן שאל רבנו מהגי"ר שמחה זליג ריגר את הספר של הגי"ר אייזל חריף על הירושלמי ששם בסוף מודפסים חידושים על יבמות, ועל פי זה הכין את הדרשה, ואחרי התפילה אמר רבנו לאמרי משה את הדרשה, וסיים רבנו ואמר: זה היה כל הבר מצוה... (מאחורי הפרגוד עמ' 47)

רבן של ישראל

יג. סיפר המלמד הותיק רבי אברהם פישר [מחידר תשביר] שהיה נהוג לפני למעלה מארבעים שנה שהיו המלמדים צריכים לבוא לפני רבנו ולומר לו כל התוכן מה שהולכים ללמד באותו שבוע, והיה בודק אם הבינו נכון את הגמרא והיה אומר להם את זה תגידו כך, את זה אל תגידו כי זה מבלבל וזה אתם צריכים להוסיף וכדו'.

יד. פעם הגיע לרבנו ראש ישיבה אחד בנוגע לאיזה בחור שרצו לזרוק אותו משיבה. ורבנו שאל אותו האם יודע את שם אמו של הבחור, ואמר לו ראש הישיבה שלא, ואמר לו רבנו בתמיהה איך אתה יכול לזרוק אותו כשאף פעם לא התפללת עליו?

טו. נשלח מהרב י"ש. אני בעל תשובה מזה קרוב ל 35 שנה, כשנולד בני הבכור שיחי יעצו לי שכדאי לקחת לסנדק יהודי צדיק שזה טוב לנפש הילד. וכששאלתי את מי כדאי לקחת, אמרו לי שהרב שטיינמן יהיה גדול הדור הבא, וכדאי.

באותה תקופה שרתתי כטייס בחיל האוויר, וכשפגשתי פעם ראשונה את מרן כדי לבקש שיהיה סנדק לבני, שאל אותי במה אני עוסק, עניתי לו שאני טייס בחיל האוויר ובתוך כדי דיבור הוא אמר לי בידידיש (שפה שאני מבין היטב) "נוך א בעל עגלה" דהיינו עגלון שמסיע אנשים מהכא להתם ומהתם להכא. הופתעתי מהתשובה אבל הזדהתי איתה מיד, כי מי כמוני ידע את ערכי האמיתי אמנם טייס אבל זה אוסף כשרונות ותו לא, בניגוד לכל מי שגשגתי עד היום ומגיב בהתפעלות ממצצועי בצבא עקב ההילה שנקשרה לטייסיים. באותו רגע הבנתי שאני עומד מול איש אמת ללא כחל ושרק שלא מתפעל מעניינים שלא שייכים לעולם האמת, וקבלתי הערכה עצומה אל הרב.

טז. סיפר ראש ישיבה למתמודדים: היה בחור מתמודד שלאחר שנפלט מהישיבות, שהוריו כבר התייאשו ממנו, ואף הוא עצמו, שוב בס"ד התחזק וסיים מסכת שלמה. הלכנו להגראי"ל שטיינמן שליט"א, כדי לספר לו על סיום המסכת, ולקבל ממנו דברי ברכה ועידוד. אך הוא הפתיע אותנו. הוא הורה לנו להכין בישיבה עוגה ויין, והוא יבוא לישיבה להשתתף בסיום! ואכן הוא הגיע, וגם אמר את הקדיש שלאחר הסיום. אין צורך לתאר את ההתרגשות לבחור עצמו, והאתגר לבחורים האחרים.

יז. מעשה בבחור ישיבה מצוין, שחלה במחלת ה'מוני', במשך כשנה תמימה, ולא הצליח ללמוד בישיבה מפני חולשתו. מדי פעם היה מגיע לישיבה לכמה ימים, מנסה ללמוד ולא מצליח, ושוב חוזר הביתה. הוא ניסה להתייעץ עם רופאים וכד', אך כל אחד אמר לו משהו אחר, והוא רק התבלבל יותר, ולא ידע אם להשאר בבית או ללכת לישיבה, וכיצד יוכל לשרוד שם. החליט אפוא להיכנס לבית מרן רבנו זצוק"ל ולשאול בעצתו. הגראי"ל לאחר ששאל פרטים רבים על המקרה, הורה לו כך: תחזור לישיבה, ותלמד רק סדר א' וסדר ב', סדר ג' אל תלמד, וגם במהלך שני הסדרים הראשונים, תעשה באמצע כל סדר הפסקה של חצי שעה, וכך אולי ירחם ה' עליך ותצליח! חזר הבחור לישיבה, ומילא אחרי ההוראות שקיבל, וראה זה פלא - הוא למד, והצליח! כמוכן, לאחר שהבריא, חזר ללמוד בכל הסדרים, וביתר שאת.

לאחר שנים, ניתח הבחור - שהפך מכבר לאברך - את הענין: מרן זצ"ל הבין שזה ענין של מינון. כ"כ השתוקקתי לחזור לישיבה וללמוד, שכל פעם למדתי מדי הרבה ולכן זה לא הצליח. מרן בחכמתו הגביל את הלימוד שבשלב ראשון לא יהיה מדי הרבה, וכך הצלחתי בס"ד. וכמוכן, זה גם בזכות ברכתו של אותו צדיק. באו לרבנו ושאלו אותו כך: אני מלמד בישיבה למתמודדים ובי"ה מצליח שם, והבחורים מעשנים בבית המדרש, ואני חושש לבריאותי. מה לעשות? אמר מרן: תגיד להם שלא יעשנו. אמרתי: אבל אין לי סמכות בישיבה לקבוע להם מה לעשות, אני רק מגיד שיעור ותו לא. אמר מרן: אתה יכול להגיד להם שאם לא מפסיקים לעשן בבית מדרש אתה תעזוב את הישיבה.

יח. ועוד סיפר הרב א.ז. היתה תקופה בה החזקתי ישיבה, והיה קושי כלכלי. באתי למרן זצ"ל ושאלתי האם לעשות הנחות להורים על שכר לימוד, או לדרוש מהם את מלא הסכום, בהתחשב במצב הכלכלי הקשה של הישיבה. והשיב, מה אתה רוצה שההורים יעשו, שיגנבו? מאיפה יהיה להם כסף לשלם לך? והבנתי שדעתו לומר שצריך לעשות להם הנחות.

א. היה אברך חשוב שלימד דף היומי כמה פעמים ביום וסיפר את זה לרבנו, ואמר לרבנו שלצערו הגדול אינו זוכר כמעט מה שלומד אתמול. ואמר לו רבנו שהסיבה לכך הוא שזה לא מענין אותו כראוי הלימוד, אם הלימוד יענין אותך אתה תזכור.

ב. הגיע בחור לרבנו והתלונן על חינוך הוריו שזה לא התאים לו ולכן קשה לו בחיים וכו'. אמר לו רבנו נניח שהם לא חינוכו אותך אבל לך מוטל לחנך את עצמך, ותחיל לחנך את עצמו מחדש.

ג. א' הקים גמ"ח לשמלות כלה והגיע לרבנו לבקש ברכה, אמר לו רבנו בתנאי שאחרי שלוש פעמים שלובשים את הבגד לא תשמש בזה יותר שאי"ז כבוד לכלה ללבוש אחרי שלבשו אותו ג' פעמים.

ד. פ"א הגיע יהודי מארצות הברית שהיה עובד לפרנסתו ועלה לארץ ישראל ורצה ללמוד כאברך כולל ובא לרבנו ושאל אותו רבנו היכן תאכל ארוחת צהרים ואמר לו שיאכל סנדוויץ בכולל, והיכן תנחם בצהרים אמר ושיוריד את הראש על הסטנדר אמר לו רבנו אי"כ אתה יכול לעשות כן שראה שהוא מוכן וידוע את הקשיים שיהיו לו.

ה. פ"א נפתח כולל לאברכים צעירים ורצה ראש הכולל להביא להם ארוחת צהרים מקיטרינג כל יום. ושאל את רבנו ואמר לו רבנו שלא יעשה כן, כי אז נמצא שאת הארוחה העיקרית שלהם ביום לא אוכלים עם האשה שלהם, וכעת בבניית הבית זה חשוב שיאכלו ביחד את הארוחה העיקרית.

ו. סיפר אברך א' שהוא נעשה בעל תשובה מכוחו של רבנו, שהוא היה בחור חילוני באחד המדינות בעולם, ורבנו הגיע לשם וכתבו כל העיתונים גם הגוים שמלך היהודים מגיע, והוא החליט שהוא חייב לראות את מלך היהודים, והגיע לכנס הגדול שתוכנן והיו שם אלפי אנשים באופן שלא ראו כזאת עד אז, ורבנו התעכב עד שהגיע ושאל הבחור למה התעכבו? וסיפר לו שרבנו אמר שכשהוא הגיע למדינה שאל האם יש כאן איזה ישיבה כי אני בא דבר ראשון לישיבה.

ואמרו לו שיש איזה ישיבה של כמה בחורים, והלך רבנו לשם ואח"כ מסר שיחה בכינוס הגדול. [ואמר רבנו כשנסע לשם, שעיר אין בה עשרה בטלנים הרי הוא ככפר, עד עכשיו העיר הזאת שגרים מיליוני אנשים היא כפר ועכשיו כשאני רואה ישיבה זה עיר] [א"יה וראה ברמב"ם בפיה"מ ובשאלות שהכונה שלומדים] ואני כבחור צעיר התפעלתי כל כך שיש ישיבה קטנה עם מעט בחורים יותר חשוב מהכינוס האדיר הזה, והלכתי לבדוק מה זה ישיבה. והצצתי והצטרפתי לישיבה עד שהיום אני אברך.

ז. סיפר אברך נוסף שהוא היה גר במדינה אחת וראה איך שרבנו מדבר ועמדו ליד רבנו עשירי עולם שגם שילמו את כל המסע וכו', ורבנו אמר בשיחה: המאוששים הם אלו שלומדים בכולל כל היום, ואלו שהיה קשה להם ולא הצליחו יצאו לעבוד וא כשעובדים צריכים לעשות רצון ה' ואם ה' חנן אותם בממון צריכים להחזיק תורה.

והוא כבחור צעיר התפלא כיצד אומר את זה רבנו בכזו עוצמה למרות שיושבים שם כאלו עשירים גדולים ואומר שהם כמו סוג ב', וזה תפס אותו וקיבל ע"ע להיות תמיד בהיות דאביי ורבא. ובי"ה זכה לזה.

ח. סיפר לנו בעל המעשה שהוא כבחור נכנס לרבנו אל איזה ענין ורבנו ענה לו, ואחרי שבועים הגיע אחד מהצוות שלו בישיבה וסיפר לרבנו שלפני שבועיים נכנס כאן בחור מהישיבה שלנו. ורבנו מיד אמר לו כן הוא היה כאן ואני אומר לך שהוא צריך לחיזוק ותחזק אותו, והיה לפלא שהיה בחור הזה שלא הכירו רבנו מעולם, והיה על לבו לסייע לו.

ט. סיפר נכד רבנו שנסע פעם עם רבנו לכותל, וראה שרבנו לא עשה קריעה, ואמר לו רבנו שהוא מקפיד לא להסתכל לכיון הכותל ורק מתפלל קרוב לכותל וממילא אינו מחויב בקריעה, והוא פלא שבתוך כל המולה שהיתה שם לא הרים את עינו אפ"י לרגע אחד.

יא. סיפר הרה"ג רע"מ שפעם אמר לו רבנו שהיום הרבה עושים פעולות והם עושים את זה בשביל כסף, או בשביל הילדים שלהם. ואמר לו רע"מ אני מכיר אחד שלא עושה כן ושאלו רבנו מי? ואמר לו: הראש ישיבה.

אמר לו רבנו גם אני עושה בשביל הילדים שלי 'האברכים הם הילדים שלי'. יב. רבנו היה עושה הסכם יששכר וחבולון על שעות וחצי שעות מלימודו, ואת הכסף שקיבל כחבולון נתן לכוללים, כי מאהבת אברכים נתן רבנו את חלקו ושכרו לעולם הבא למענם. [אך דא עקא שבספרים לא הסכים אף פעם לקחת מאנשים כסף, גם אם אמרו שהכסף יהיה לצדקה ואמר כי אולי הספרים אינם נכונים ואז נמצא שזה גזל].